

Haver uit vergetelheid halen

De Nederlandse Haverketen is een consortium van bedrijven en kennisinstellingen die werken aan de herintroductie van haver. Meerwaarde van het afgedankte graan-gewas is de hoge gezondheids- en voedingswaarde voor mens en dier. Uiteindelijk doel is haver opnieuw positioneren als veelzijdig gewas in het bouwplan van akkerbouwers en veehouders.

Haver was tot halverwege de vorige eeuw een van de belangrijkste akkerbouwgewassen in Nederland. Eind jaren vijftig was het areaal nog 160.000 hectare. Onder meer vanwege de opkomst van snijmaïs en de ontwikkeling van wintertarwe is het belang van haver als voedingsgewas in snel tempo afgenomen. Het areaal daalde van 18.000 hectare in 1980 tot zo'n 1500 hectare in 2010 (zie grafiek).

De trend van een afnemend areaal voor haver is wereldwijd zichtbaar, maar in de meeste teeltgebieden minder drastisch dan in Nederland. In Europa zijn Polen en Spanje op dit moment de grootste producenten met arealen van meer dan 500.000 hectare en een totale productie die varieert van 1 tot 1,5 miljoen ton per jaar. „Bij het in de vergetelheid raken van haver speelt ook de opkomst van de mechanisatie een rol”, vertelt Luud Gilissen van Plant Research International in Wageningen. „Vroeger was haver vooral de brandstof voor de werkpaarden. Toen die verdwenen, was de teelt op de akkerbouwbedrijven ook minder noodzakelijk.”

Gilissen is als onderzoeker gespecialiseerd in allergieën en vanuit die expertise is hij projectleider van De Nederlandse Haverketen. Doel van het project is de herintroductie van haver als landbouwgewas van betekenis. „Haver is gezond, voedzaam en duurzaam”, stelt hij. „Het gewas is aantrekkelijk om op te nemen in de teeltrotatie op zowel akkerbouw als veeteeltbedrijven. We gaan er op termijn vanuit dat een areaal van 60.000 hectare in Nederland haalbaar is.”

Partners in het consortium van De Nederlandse Haverketen zijn naast Wageningen UR bedrijven uit de voedingsmiddelenindustrie, verwerkers, veredelaars, telers, de Nederlandse Coeliakie Vereniging en het Nederlands Bakkerij Centrum. Het project moet onder meer antwoord geven op vragen over de toepassingsmogelijkheden van haver als voedingsmiddel voor mens en dier, voor de productie van waardevolle inhoudstoffen, de meerwaarde ten aanzien van de bodemgezondheid en nog meer aspecten. Het is de bedoeling om samen met

het bedrijfsleven vervolgprojecten op te zetten voor het vermarkten van haver en haverproducten.

De hoge gezondheidswaarde van haver is in principe de aanleiding voor het initiatief van De Nederlandse Haverketen. Gilissen was eerder betrokken bij het project 'Glutenvrije Haverketen'. Binnen dat project lukte het om havergelateerde producten, zoals haverbrood, havermout en havermuesli, te ontwikkelen voor patiënten met glutenintolerantie, oftewel coeliakie. „Nadeel van tarwe is het hoge gehalte aan moeilijk verteerbare gluteneiwitten. In onze voeding is het aandeel slechte eiwitten de laatste decennia enorm toegenomen. Naast coeliakie zorgt dat ook voor een toename van andere immuunrelateerde ziekten”, verklaart de onderzoeker.

Andere gezondheidsaspecten van haver zijn de onverzadigde vetzuren die de kans op hart- en vaatziekten verkleinen. Verder bevat haver antioxidanten en is het rijk aan vitamines en mineralen. „Haver is zeer vezelrijk”, legt Gilissen uit. „De vezels zijn van belang voor de opname en het vasthouden van vocht. Haver zorgt daardoor voor een betere vertering en gelijkmatige opname van voedsel. Dat is onder meer van meerwaarde voor diabetici. Verder verlengt haver door deze oplosbare voedingsvezels samen met het hoge oliegehalte het verzadigingsgevoel en dat helpt juist weer om overgewicht tegen te gaan. Maar het allerbelangrijkste is de officiële gezondheidsclaim van havervezel op verlaging van het cholesterolgehalte.”

VEEVOER

Behalve gezond is haver enorm voedzaam en dat maakt het graan-gewas een geschikte grondstof voor veevoer. Haver bevat ongeveer 60 procent goed verteerbaar zetmeel, 15 tot 20 procent eiwitten en bestaat voor de rest uit vetten en vezels. Gilissen vertelt dat het haverzetmeel relatief langzaam verteert en daardoor een efficiënte energiebron is. Bovendien stimuleren de vezels de darmmicroflora en het immuunsysteem van dieren. De omhulsels van de haverkorrels, oftewel de haverpellen, kunnen dienst doen als ingrediënt in specifieke voedingsmengsels voor bijvoorbeeld vleeskuikenouderdieren of dragende zeugen.

Als gewas in het rotatieplan van akkerbouwers of veehouders moet haver concurreren met tarwe en maïs. Vooralsnog heeft haver een flinke achterstand, erkent Gilissen. „In de veredeling is er sprake van enige verwaarlozing. Er ligt voor de veredelaars een grote uitdaging om voor de verschillende doeleinden

‘Ook bij haver genetische vooruitgang boeken’

De opmerking van onderzoeker Luud Gilissen over verwaarlozing van de veredeling van haver wil Ingeborg Westerdijk graag nuanceren. „Als je de veredeling van haver vergelijkt met tarwe, dan is er natuurlijk een groot verschil. Bij tarwe zijn meer bedrijven betrokken, zijn de kweekprogramma's groter, is er meer input van euro's en kunnen we meer moderne technieken toepassen. Zonder twijfel heeft dat gevolgen voor de vooruitgang van het rassensortiment. Dat neemt echter niet weg dat wij als veredelaars op een professionele manier bezig zijn om ook bij haver genetische vooruitgang te boeken.”

Westerdijk is veredelaar bij Wiersum Plantbreeding. Het kweekbedrijf met vestigingen in Dronten en Winschoten

is gespecialiseerd in graan-gewassen en heeft als enige in Nederland een veredelingsprogramma voor haver. De laatste jaren heeft Wiersum volgens Westerdijk de veredeling van haver nieuw leven ingeblazen. Het haversortiment bestaat op dit moment uit wat oudere rassen, zoals het ras Gigant, en een aantal nieuwkomers. Belangrijk nieuw haverras van Wiersum voor de Nederlandse markt is Olympic. Bij de veredeling van haver werkt Wiersum internationaal samen met kweekbedrijven in heel Europa. Interessante selecties die na de eerste selectierondes overblijven, worden internationaal op verschillende locaties uitgezaaid. Beoordeling van de rassen gebeurt in eerste instantie op basis van ziektegevoeligheid, stevigheid, plantlengte en vroegheid. In een later

stadium kijken de veredelaars meer naar opbrengst en korrelkwaliteit. „Veel haver in Nederland wordt biologisch geteeld. Daarvoor zijn met name de vatbaarheid voor meeldauw en stevigheid van het gewas belangrijke eigenschappen”, vertelt Westerdijk.

Wiersum richt zich in de veredeling vooral op witzadige en voor een deel op geelzadige haverrassen. „Vooralsnog zijn alle rassen in ons programma bedektzadig”, aldus Westerdijk. „Naaktzadige haver heeft wel het voordeel van een efficiënte verwerking, maar het opbrengstniveau ligt veel lager en het oogstrisico van naaktzadige rassen is veel groter. Als het zaad minder beschermd wordt, is er eerder kans op kwaliteitsverlies als het gewas bijvoorbeeld gaat legeren.”

Enkele haverselecties bij Wiersum Plantbreeding op het proefbedrijf in Dronten.

Foto: Wiersum

geschikte rassen te ontwikkelen.” Wat hem betreft heeft de teelt van naakte haverrassen de meeste toekomst. Deze rassen zijn gemakkelijker te verwerken dan de rassen waarvan de korrels gepeld moeten worden.

De hectareopbrengsten van de huidige haverrassen liggen in Nederland rond de 8 ton voor bedekte haverrassen op 5 tot 6 ton voor naakte haver. Zowel gangbaar als biologisch is haver onder Nederlandse omstandigheden goed te

telen. Gilissen noemt haver een duurzaam en robuust gewas. „Haver is weinig ziektegevoelig en heeft een relatief lage stikstofbehoefte. Het is daarom ook een geschikt gewas voor de wat armere gronden.”

SERIEUS ALTERNATIEF

De onderzoeker heeft niet de illusie dat haver binnen enkele jaren tarwe zal verdringen als belangrijkste graan-gewas. Wel hoopt hij dat de inspanningen van

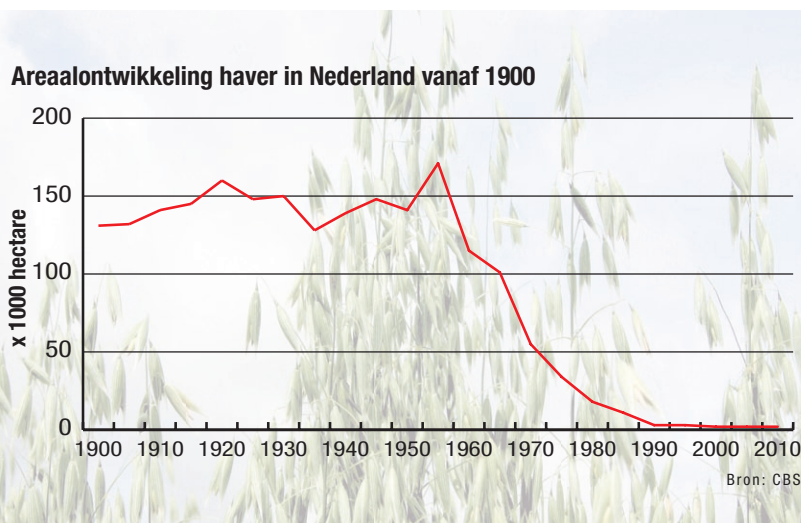
De Nederlandse Haverketen ervoor zorgen dat haver binnen nu en tien jaar als een serieus alternatief beschouwd wordt. Op termijn verwacht Gilissen dat De Nederlandse Haverketen kan aansluiten bij vergelijkbare projecten in Engeland, Duitsland en Scandinavië. „Als voedingsgewas dicht bij huis verdient haver een gouden toekomst. Internationale samenwerking kan daaraan bijdragen.”

HAIJO DODDE

Projectleider Luud Gilissen van De Nederlandse Haverketen.

Foto: Nieuwe Oogst

‘Haver beter dan teff’

Luud Gilissen heeft weinig begrip voor het initiatief van enkele jaren geleden om voor de productie van glutenvrij eiwit de grassoort teff in Nederland te introduceren. „Daarbij is haver over het hoofd gezien”, meent de Wageningse onderzoeker. „Teff komt nota bene van oorsprong uit Ethiopië. Er is veel verdelingswerk nodig om het gewas aan ons klimaat aan te passen en dan nog zijn er veel teeltrisico's. Haver is inheems en presteert in de teelt in ons land onder alle omstandigheden veel beter dan teff. Het gehalte aan glutenvrij eiwit is in beide gewassen vrijwel gelijk.”